

Agnieszka Fluda-Krokos

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Pedagogiczny
w Krakowie

Słowa kluczowe: ekslibris, Koło Miłośników Exlibrisu, Julia Mękicka, biuletyn

Key words: exlibris, Circle of Exlibris Lovers, Julia Mękicka, bulletin

„EXLIBRIS ŚLĄSKI. BIULETYN KOŁA MIŁOŚNIKÓW EXLIBRISU” (1964–1965)

PRZYCZYNEK DO BADAŃ CZASOPIŚMIENICTWA EKSLIBRISOLOGICZNEGO

Ekslibris¹ polski od niemal pięciu wieków wpisuje się w działalność związaną z książką. Wybity po raz pierwszy w 1516 r. w oficynie Hieronima Wietora w Wiedniu i ponownie rok później u krakowskiego drukarza Jana Hallera² stał się nie tylko niewielką grafiką ozdabiającą woluminy i wskazującą ich właściciela, lecz także z czasem obiektem kolekcjonerstwa i rozważań naukowych. I choć możemy się pochwalić wieloma znakomitymi nazwiskami twórców ekslibrisów (byli to m.in. Kajetan Wincenty Kielisiński, Stanisław Wyspiański, Józef Mehoffer, Jan Bukowski, Antoni Procajłowicz, Adam Póltawski), to jednak nie udało się dotychczas stworzyć w Polsce nieprzerwanie ukazującego się periodyku, w całości poświęconego właśnie znakom książkowym.

Podejmowano kilka prób, które zazwyczaj szybko kończyły swój żywot – bądź z powodu braku środków finansowych (np. krakowskie „Ex Libris. Czasopismo Twórców, Kolekcjonerów i Miłośników Ekslibrisu” 1994, nr 1–2; „Wokół Exlibrisu. Czasopismo Twórców, Kolekcjonerów i Miłośników Ekslibrisu” 1995–2000, nr 1–6 czy warszawska „Ex Bibliotheca. Magazyn Grafików i Kolekcjonerów Ekslibrisów” 1999–2009, nr 1–20), bądź śmierci głównego pomysłodawcy i redaktora (np. „el” Ja-

¹ W tytułach i nazwach własnych zachowano oryginalny zapis *exlibris*. Forma poprawna brzmi *ex libris* lub *ekslibris*. Por.: J. Miodek, *Ex libris czy ekslibris*, „Słowo Polskie” 1992, nr 292, z 12–13 grudnia.

² W obu przypadkach były to znaki biskupa Macieja Drzewickiego.

nusza Szymańskiego, 1990–1997, nr 1–16)³. Najdłużej na polskim rynku prasowym ukazywał się informator „Ex Libris: Co? Gdzie? Kiedy?” redagowany i wydawany przez Andrzeja Znamirońskiego, kierownika Podgórskiej Galerii Ekslibrisu w Krakowie, w latach 1996–2011 (nr 1–524)⁴. Jednak i to wydawnictwo z racji przejścia na emeryturę jego głównego inspiratora przestało się ukazywać.

W grupie magazynów poświęconych ekslibrisowi na szczególną uwagę zasługuje „Exlibris Śląski. Biuletyn Koła Miłośników Exlibrisu” (1964–65, nr 1–24, powielany i drukowany w 1966 r.) redagowany i wydawany samodzielnie przez Julię Mękicką jako organ katowickiego Koła Miłośników Exlibrisu (KME), działającego w ramach oddziału Polskiego Towarzystwa Archeologicznego.

Julia Męicka z domu Mierka⁵ zapisała się w polskim ruchu ekslibrisowym i bibliofilskim na stałe. Urodziła się 1 lipca 1899 r. w Radłowie, następnie w latach gimnazjum związana była z Przemyślem, w 1918 r. wyjechała do Lwowa na studia na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza (Wydział Prawa). Dwa lata później została żoną Rudolfa Męckiego⁶ – znanego lwowskiego bibliofila, numizmatyka, kolekcjonera i twórcy ekslibrisów. Zafascynowana działalnością męża włączyła się w tworzenie licznych kolekcji, m.in. numizmatów, ekslibrisów, broni i medali. Była także członkinią Towarzystwa Miłośników Książki we Lwowie, organizowała wystawy i wygłaszała referaty związane z książką.

Po śmierci męża w 1942 r. i opuszczeniu Lwowa Męicka zamieszkała w Gliwicach, gdzie pracowała w Archiwum Państwowym. Jako czynny członek Polskiego Towarzystwa Archeologicznego (później Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego – PTAiN) działała w Kole Numizmatycznym, przekształconym w Sekcję Numizmatyczną, pełniąc funkcje sekretarza, skarbnika i członka zarządu. Jak wspomniała Aleksandra Krzyżanowska: „Wcześniej włączyła się w kolekcjonerski ruch numizmatyczny i z charakterystyczną dla niej żywością i entuzjazmem stała się duszą tego ruchu i niezmordowaną jego inicjatorką”⁷. Z tego entuzjazmu zrodzi-

³ Krótka historia siedmiu tytułów w artykule autorki poświęconym czasopismu „Ex Bibliotheca”. „*Ex Bibliotheca. Magazyn Grafików, Kolekcjonerów i Miłośników Ekslibrisu*”, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2013, t. 16, z. 1 (31), s. 131–155.

⁴ Wydawnictwu temu poświęcona będzie odrębna publikacja mojego autorstwa.

⁵ Biogram na podstawie: A. Krzyżanowska, *Julia Męicka (1899–1987)*, „Wiadomości Numizmatyczne” R. 31, 1987, z. 1–2 (119–120), s. 125; R. Chrzastowski, *Julia Mierka Męicka (1899–1987)*, „Komunikat Towarzystwa Przyjaciół Książki” 1988, nr 69, s. 45–47; J. Męicki, *Działalność bibliofilska i ekslibrisologiczna Julii Męickiej*, „Ex Libris. Czasopismo Twórców, Kolekcjonerów i Miłośników Ekslibrisu” 1994, nr 2, s. 8–10 i innych wymienionych w przypisach.

⁶ Rudolf Męicki (8 kwietnia 1887 – 21 sierpnia 1942) – tworzył także medale oraz projekty graficzne, m.in. okładki książek i dyplomy. (Zob.: *Męicki Rudolf*, w: *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław 1971, k. 1517–1518; *Męicki Rudolf*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 20, red. nac. E. Rostworowski, Kraków 1975, s. 510–511; *Męicki Rudolf*, w: *Słownik pracowników książki polskiej*, red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 579–580). Również dzieci podzielały pasję rodziców – syn Juliusz (1921–2000) był miłośnikiem numizmatów, córka Krystyna (1924–2010) miłośniczką ekslibrisów, a syn Stanisław (ur. 1926) twórcą ekslibrisów i kolekcjonerem.

⁷ A. Krzyżanowska, *Julia Męicka*, s. 125.

ło się Koło Miłośników Exlibrisu utworzone przy katowickim PTAiN 16 stycznia 1964 r.⁸ W ramach jego działalności organizowała wystawy z własnych zbiorów ekslibrisów, spotkania członków, wygłaszała referaty, wydawała publikacje poświęcone znakom książkowym. Oprócz „Exlibrisu Śląskiego” wydała m.in. *Katalog wystawy ekslibrisów archeologów, numizmatyków i filatelistów w Muzeum w Chorzowie i Gliwicach* (Katowice 1964), *Tekę 20 ekslibrisów (pro memoria) Stanisława Aulichy* (Katowice 1965), *Tekę 20 ekslibrisów w linorycie wykonanych przez dzieci szkolne w Bieruniu Nowym dla upamiętnienia Milenium Polski* (Katowice 1966), *Ekslibrisy Wojciecha Łuczaka: katalog wystawy w Zamku-Muzeum w Gliwicach* (Gliwice 1970)⁹. Jako przedstawicielka śląskiego środowiska wzięła udział w trzech międzynarodowych kongresach ekslibrisu F.I.S.A.E.¹⁰ (XII – Kraków 1964 r., XIII – Budapeszt 1970 r., XIV – Bled 1974 r.) i w Kongresie Czeskich Miłośników Exlibrisu (Ołomuniec 1966 r.).

Była także współzałożycielką i aktywną działaczką Oddziału Śląskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki (TPK), utworzonego w maju 1968 r. W bibliofilskim druku *Poczet bibliofilów śląskich*, w którym zamieszczono wykaz członków towarzystwa, pod numerem 123 widnieje krótka notatka przy jej imieniu i nazwisku, zgodnie z przyjętą formą informująca o dacie przystąpienia do TPK („II 1973”) oraz miejscu zamieszkania i zawodzie („Gliwice, pracownik naukowy – rencistka”)¹¹. W gronie zrzeszonych w śląskim TPK określana była jako: „lwowianka [...], znawczyni – wraz z córką – ekslibrisu i grafiki książkowej”¹². Na licznych spotkaniach Towarzystwa wygłosiła dwa referaty: *XV Międzynarodowy Kongres Ekslibrisu w Bled w Jugosławii* (24 października 1974 r.) oraz *O pierwszych drukarzach i pierwszych drukarniach krakowskich* (27 lutego 1975 r.). Z okazji 80. urodzin Mękickiej TPK wydało specjalny druczek okolicznościowy. Po śmierci poświęcono jej numer 23 „Komunikatów” Oddziału Śląskiego TPK, w którym Roman Chrzastowski zamieścił nekrolog¹³. Z kolei w warszawskim „Komunikacie TPK” napisał: „Zawsze po-

⁸ Na spotkaniu inauguracyjnym przewodniczącym KME wybrano Mariana Wojciechowskiego, bibliofila i kolekcjonera, autora książki *Ekslibris – godło bibliofila* (Wrocław 1978); sekretarzem i redaktorem biuletynu została Julia Mękicka. M. Wojciechowski, *Ekslibris – godło bibliofila*, Wrocław 1978, s. 6.

⁹ R. Chrzastowski, *Julia Mierka Mękicka*, s. 46.

¹⁰ Fédération Internationale des Sociétés d’Amateurs d’Ex-libris (Międzynarodowa Federacja Towarzystw Miłośników Exlibrisu).

¹¹ *Poczet bibliofilów śląskich*, red. Z. P. Szandar, Katowice 1998. Wykaz zawiera informację o 230 członkach. Pod numerem 124: „Krystyna Mękicka (II 1973), Gliwice, pracownik umysłowy Przeds. Obrótu Farbami i Lakierami »Chemifarb« w Gliwicach”. Drugą część druczku stanowi spis członków Oddziału Śląskiego TPK w 1998 r., czyli 30. jubileuszowym roku istnienia – 47 nazwisk wraz z krótką charakterystyką (miejsce urodzenia i zamieszkania, zawód, zainteresowania, księgozbiór).

¹² D. Musioł, M. Skalicka, *W kręgu bibliofilów śląskich: 1968–1988*, Katowice 1988, s. 8, za: C. Kwiecień, *Śląscy bibliofile*, „Życie Literackie” 1984, nr 11 (1668), s. 4.

¹³ R. Chrzastowski, *Julia Mierka Mękicka (1899–1987)*, „Komunikaty”, Towarzystwo Przyjaciół Książki. Oddział Śląski w Katowicach, 1988, nr 23.

godna, łączyła w sobie zalety ułatwiające współzycie z ludźmi, była pełna wrażliwości i życzliwości dla otoczenia¹⁴.

„Exlibris Śląski” ukazywał się dwa lata (styczeń 1964 – grudzień 1965) jako miesięcznik tworzony na maszynie do pisania i odbijany w liczbie zaledwie 50 egzemplarzy na spirytusowej powielarce. Z informacji zawartych w poszczególnych numerach wynika, że odbitki otrzymywały bezpłatnie: Polskie Towarzystwo Archeologiczne. Oddział Katowicki (2 egz.), Koło Miłośników Exlibrisu przy Polskim Towarzystwie Archeologicznym. Oddział Warszawski (2 egz.), Biblioteka Śląska w Katowicach, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, Muzeum im. Przepkowskich w Jędrzejowie oraz Tadeusz Solski¹⁵.

Czasopismo było pomyślane jako wydawnictwo bibliofilskie i kolekcjonerskie, a powołane zostało do życia po utworzeniu KME przy katowickim oddziale Polskiego Towarzystwa Archeologicznego. W artykule wstępnym do numeru 1 Julia Mękicka przedstawiła główne cele działania Koła, takie jak: popularyzacja ekslibrisu i jego kolekcjonowania, utrzymywanie kontaktów z twórcami, organizowanie comiesięcznych spotkań miłośników znaków książkowych, informowanie o działaniach związanych z ekslibrisem, wygłaszanie prelekcji na jego temat oraz organizowanie wystaw mu poświęconych¹⁶. Realizacja tych założeń miała odbywać się m.in. także poprzez powołany biuletyn, o którym redaktorka napisała: „Będą w nim umieszczane artykuły wybitnych zbieraczy, informacje o bibliofilach posiadających księgozbiory i własny exlibris czy exlibrisy, dalej notatki o artystach komponujących i wykonujących exlibrisy na naszym terenie, t.j. na Śląsku¹⁷”. Niniejszy tekst pozwoli ustalić, na ile pokładane w czasopiśmie nadzieje udało się zrealizować.

W zamyśle twórczyni pismo miało w określonym czasie utworzyć całość. Między innymi z tego powodu kolejne części miały ciągłą paginację i numerację wklejonych grafik, do czego Julia Mękicka odwoływała się w kolejnych częściach. W numerze 3 pojawił się komunikat: „Uwaga. Prosimy uprzejmie ukazujące się kolejno n-ry »Exlibrisu Śląskiego« składać do teczki i nie zginać! Po pewnym czasie roczniki dostaną kartę tytułową i będzie można je oprawić. Stanowić będą przyjemną i wartościową pozycję bibliograficzną¹⁸. Podobna informacja znalazła się w numerze 16–17: „Uwaga. Prosimy uprzejmie P.T. Prenumeratorów Biuletynu, aby go nie oprawiali, po trzech latach dołączy się kartę tytułową ze spisem rzeczy i indeksem. Na razie proszę składać go w teczkę¹⁹”. Jednak w ostatnim opublikowanym numerze 24 z grudnia 1965 r., autorka poinformowała o zakończeniu redagowania „Exlibrisu Śląskiego” w dotychczasowej formie, dodając: „W pracy tej miałam wiele kło-

¹⁴ R. Chrząstowski, *Julia Mierka Mękicka*, s. 47.

¹⁵ J. Mękicka, „Exlibris Śląski”, 1964, nr 1, ze stycznia, s. 3, oraz nr 4, s. 18. Autorką większości tekstów jest J. Mękicka, o ile w przypisie nie podano inaczej. Teksty zazwyczaj nie mają tytułów, o ile w przypisie nie podano inaczej.

¹⁶ *Ibidem*, s. 1.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ „Exlibris Śląski” 1964, nr 3, z marca, s. 12.

¹⁹ „Exlibris Śląski” 1965, nr 4–5 (16–17), z maja, s. 51.

potów, zahamowań itd., nie z mojej winy wkraadały się usterki, które starałam się zlikwidować²⁰. Jednak nie było to zupełne porzucenie podjętych działań: „Od roku 1966 zamierzam wydać »Exl. Śl.« drukowany co pół roku, o ile nie pociągnie to za sobą wielkich kosztów²¹. Kontynuacja biuletynu nigdy się jednak nie ukazała, ale Mękicka nie zrezygnowała bynajmniej z działalności propagującej ekslibris i zamiłowanie do książek.

Pod względem formalnym każdy numer biuletynu był kilkukartkowym²², jednostronnie zadrukowanym maszynopisem formatu A4, całościowo liczącym w sumie wraz ze skorowidzem 88 kart. Nie miał własnej winietki czy innych charakterystycznych elementów graficznych. Na pierwszej stronie każdego z numerów pojawiał się jedynie tytuł zapisany majuskułą, z dodatkiem „Biuletyn Koła Miłośników Exlibrisu” (nr 1) lub „Biuletyn Koła Miłośników Exlibrisu przy P.T.A. Oddział Katowicki” w różnych wariantach skrótowych, informacje o redaktorze (zawsze Julia Mękicka) oraz numeracji rocznika (Rok I i Rok II), miejscu wydania (Katowice), czasie (np. styczeń 1964; styczeń, luty, marzec 1965) oraz numerze (nr 4, nr 7/9, nr 13–15). Nie zawsze kolejna część odpowiadała tylko jednemu miesiącowi i numerowi. Ukazało się w sumie 13 numerów pojedynczych (1–6, 10–12, 18, 22–24) oraz 11 łączonych (7–9, 13–15, 16–17, 19–21). Cechą wyróżniającą czasopismo była obecność w każdym z nich oryginalnych odbitek ekslibrisów, o czym w dalszej części.

Teksty zamieszczane w „Exlibrisie Śląskim”, w większości autorstwa Julii Męckickiej, można podzielić na kilka grup. Pierwszą z nich, najważniejszą, stanowią opracowania dotyczące twórczości konkretnych autorów lub działań kolekcjonerów ekslibrisów; drugą zawiadomienia o wystawach, wydarzeniach i publikacjach związanych z ekslibrisem. Trzeci zespół to sprawozdania z działalności KME i informacje o członkach. Grupa druga i trzecia wraz z pozostałymi, pojawiającymi się sporadycznie wzmiankami, najczęściej zamieszczane były w dziale „Kronika”.

Ponieważ biuletyn pomyślany był jako organ KME, na jego łamach Mękicka zamieszczała informacje związane z bieżącą działalnością Koła. W numerze 1, poza wiadomościami o powołaniu, pojawiła się także odezwa do potencjalnych członków o zasilenie szeregów oraz do twórców – o nadsyłanie informacji na temat swej działalności ekslibrisowej. Ustalono również, że spotkania KME będą się odbywać w czwartki, po 15 dniu każdego miesiąca²³, pomijając miesiące wakacyjne²⁴.

Grupę najliczniejszą wśród tekstów stanowiły opisy przykładowych realizacji ekslibrisów, które w postaci oryginalnych odbitek były wklejane do czasopisma, otrzymując numerację ciągłą²⁵. Owe opisy stanowiły część większego tekstu, np.

²⁰ „Exlibris Śląski” 1965, nr 12 (24), z grudnia, s. 84.

²¹ *Ibidem*.

²² Liczba stron w poszczególnych numerach: 1 – [3], 2 – 4, 3 – 5, 4 – 6, 5 – 4, 6 – 5, 7–9 – 4, 10 – 2, 11 – 3, 12 – 3, 13–15 – 6, 16–17 – 6, 18 – 10, 19–21 – 5, 22 – 2, 23 – 7, 24 – 9, skorowidz – 4.

²³ W pierwszym półroczu 1964 r. były to: 20 lutego, 19 marca, 16 kwietnia, 21 maja, 18 czerwca.

²⁴ „Exlibris Śląski” 1964, nr 1, ze stycznia, s. 2.

²⁵ Łącznie zamieszczono 61 ilustracji, w tym 60 ekslibrisów: 1 – 0, 2 – 2, 3 – 4, 4 – 6, 5 – 3, 6 – 2, 7–9 – 2, 10 – 2, 11 – 1, 12 – 3, 13–15 – 6, 16–17 – 5, 18 – 1, 19–21 – 3, 22 – 1, 23 – 4, 24 – 15; w nu-

w numerze 2 w artykule zatytułowanym *Z wizytą u śląskiego bibliofila i kolekcjonera exlibrisów*²⁶, poświęconym Marianowi Wojciechowskiemu, i w numerze 6 w tekście o Irenie Nowakowskiej-Acedońskiej²⁷, lub w formie krótkich notek, np. w numerach 7–9 opisy dwóch ekslibrisów autorstwa Ireny Nowakowskiej-Acedońskiej wykonanych dla Jana Serwina i Stanisława Bocianowskiego²⁸ i w numerze 24 ekslibris Bogdana Rowińskiego wykonany przez Edwarda Grabowskiego²⁹. Każda z zamieszczonych grafik, oprócz dokładnej charakterystyki, otrzymała także podpis zawierający kolejny numer, ewentualnie informację o darczyńcy (np. w nr. 1: „Ryc. 2. Dar artysty-grafika Kazimierza Moździerza dla Biuletynu”³⁰), technice wykonania (np. w nr. 24.: „Ryc. 48 (x–2)”³¹. Dar Kazimierza Moździerza dla biuletynu”³²), roku powstania (np. w nr. 24.: „Ryc. 52 (x–2) 1965 r.”³³) lub autorze i właścicielu (np. w nr. 24.: „Ryc. 55 drzeworyt (x–1)”³⁴ wykonany przez Wojciecha Łuczaka dla Wiktora Dziulikowskiego, dra med. roentgenologa”³⁵). Najczęściej jednak jedynym podpisem do ilustracji był jej kolejny numer. Wszystkie prezentowane i opisywane znaki zostały przekazane w darze redakcji czasopisma.

W sumie w biuletynie znalazły się opisy 60 ekslibrisów 21 autorów, wśród których najczęściej zamieszczane były prace Ireny Nowakowskiej-Acedońskiej – 12, Zygmunta Acedońskiego – 12, Edwarda Grabowskiego – 7, Antoniego Dubika – 4, Wojciecha Łuczaka – 4³⁶. Prezentowane księgoznaki należały do 49 osób, wśród których więcej niż jeden należał do Julii Mękickiej – 6, Wiktora Dziulikowskiego – 3, Mariana Wojciechowskiego – 3, Jacka Dolińskiego – 2, Stanisława Aulichy – 2, A. Dubika – 2, Lecha Parczewskiego – 2³⁷.

merze 19–21 znajduje się także wzór zaproszenia na spotkania organizowane przez katowickie KME.

²⁶ „Exlibris Śląski” 1964, nr 2, z lutego, s. 5, ryc. 1.

²⁷ „Exlibris Śląski” 1964, nr 6, z czerwca, s. 24, ryc. 16.

²⁸ „Exlibris Śląski” 1964, nr 7–9, z lipca–sierpnia, s. 30–31, ryc. 18–19.

²⁹ „Exlibris Śląski” 1965, nr 12 (24), z grudnia, s. 77, ryc. 47.

³⁰ „Exlibris Śląski” 1964, nr 1, ze stycznia, s. 6, ryc. 2.

³¹ X2 – drzeworyt sztorcowy.

³² „Exlibris Śląski” 1965, nr 12 (24), z grudnia, s. 78, ryc. 48.

³³ *Ibidem*, s. 79, ryc. 52.

³⁴ X1 – drzeworyt langowy.

³⁵ „Exlibris Śląski” 1965, nr 12 (24), z grudnia, s. 80, ryc. 53.

³⁶ Pozostali twórcy to: Kazimierz Moździerz – 3, Jan Habelok – 2, Rudolf Mękicki – 2, Zygmunt Waśniewski – 2, Bernard Anderwald, Karol Baraniecki, Wojciech Barylski, Włodzimierz Borkowski, Czesław Borowczyk, Jan Górkiewicz, Helena Konopacka, Ryszard Krzywka, Stanisław Mękicki, Czesław Musiał, Ryszard Pamuła, Henryk Sobecki – po 1.

³⁷ Pozostali właściciele to: Bernard Anderwald, Biblioteka Miejska w Gliwicach, Stanisław Bocianowski, Paulina Chrzanowska, Roman Chrzastowski, Waclaw Długoborski, Ryszard Dubik, Elżbieta Duda, Helena Falkowska, Ferenc Galambos, Jadwiga Goriszowska, Włodzimierz Goriszowski, Jan Górkiewicz, Jan Habelok, Marian Haisig, Izba Rzemieślnicza w Katowicach, Tadeusz Jabłoński, Ignacy Jurewicz, Aleksander Kawalec, Janina i Tadeusz Kotarbińscy, Wojciech Krzyżak, Felicja Kubichowa, Ludmiła Kunczewska, Władysław Langiewicz, Rudolf Mękicki, Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej, Gustaw Morcinek, Czesław Musiał, W. Ordyńska, Kazimierz Paśko, Roman Rowiński, Jan Serwin, Józef Siejna, Tadeusz Solski, Marian Szary, Szkoła Tysiąclecia

Opisy ekslibrisów wkomponowane były w biogramy twórców, właścicieli lub kolekcjonerów bądź stały się podstawą do przedstawienia artysty. W numerze 2 tekst pierwszy poświęcony został Marianowi Wojciechowskiemu – bibliofilowi i kolekcjonerowi ekslibrisów³⁸. Po krótkim przedstawieniu jego zainteresowań zaprezentowany został jego ekslibris autorstwa Kazimierza Moździerza, któremu z kolei poświęcono kolejną stronę tekstu. Podobne działanie ma miejsce także w numerze 3, rozpoczynającym się od wspomnień Julii Mękickiej³⁹, które kończą się prezentacją jej ekslibrisu wykonanego przez Zygmunta Acedońskiego. Twórczość tego artysty zostaje przedstawiona w części następnej biuletynu (s. 11).

Niezwykle interesujący przykład opracowania śląskich dokonań ekslibrisowych przyniósł numer kolejny, niemal w całości poświęcony znakom książkowym stworzonym przez dzieci ze szkoły w Bieruniu Nowym pod okiem nauczyciela Karola Wierzgonia⁴⁰. Przedstawivszy pokrótce zaangażowanie pedagoga oraz metody pracy, opisała Mękicka sześć przykładowych grafik wykonanych przez uczniów⁴¹ w technice linorytu.

W numerze 5 redaktorka⁴², rozpoczynając od przedstawienia historii księgozbioru Michaliny i Władysława Wojciechowskich, opisała jego losy współczesne i opiekę nad nim Mariana Wojciechowskiego (syna poprzednich właścicieli) oraz zamówienie specjalnego ekslibrisu, określonego przez Mękicką mianem ‘exlibrisu-pogrobowca’. Jego wykonawcą był Stanisław Mękicki, syn Rudolfa i Julii, którego krótki biogram towarzyszy wklejonemu znakowi książkowemu (ryc. 13). W ten sam sposób (wstęp – znak – artysta) przedstawiła Mękicka twórczość jeszcze czterech grafików – Ireny Nowakowskiej-Acedońskiej⁴³, wymieniając ją w gronie osób, które wykonują ekslibrisy na zamówienie; Karola Baranieckiego – po krótkim wprowadzeniu na temat księgozbioru Felicji Kubichowej i prezentacji jej ekslibrisu⁴⁴; i Wojciecha Barylskiego⁴⁵, który był jedną z kilkunastu osób-autorów ekslibrisów dla Stanisława Aulicha, umieszczonych po jego śmierci (1964 r.) w tece ekslibrisów *pro memoria*, wydanej w nakładzie 60 egzemplarzy. Tym samym informacja o pierwszej rocznicy śmierci kolekcjonera i pamiątkowym wydawnictwie była niejako wprowadzeniem do biogramu Wojciecha Barylskiego.

w Wilkowicach, Janusz Szymański, Zygmunt Waśniewski, Karol Wierzgoń, Michalina i Władysław Wojciechowski.

³⁸ *Z wizytą u śląskiego bibliofila i kolekcjonera exlibrisów*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 2, z lutego, s. 4–5.

³⁹ *Ze wspomnień bibliofila*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 3, z marca, s. 8–10.

⁴⁰ *Dziecięca twórczość exlibrisowa na wsi śląskiej*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 4, z kwietnia, s. 13–17.

⁴¹ Byli to: Bernard Anderwald (lat 12), Czesław Musiał (lat 12), Jan Górkiewicz (lat 13), Jan Habelok (lat 13), Ryszard Pamuła (lat 13).

⁴² *Habent sua fata libelli*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 5, z maja, s. 19–20.

⁴³ *O narodzinach exlibrisu*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 6, z czerwca, s. 23–26.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 26.

⁴⁵ „Exlibris Śląski” 1965, nr 10 (22), z października, s. 67–68.

Przyjęcie do grona członków KME w Katowicach Tadeusza Solskiego oraz przedstawienie jego krótkiego biogramu i zainteresowań w biuletynie wraz z wklejką w postaci jego ekslibrisu wykonanego przez Wojciecha Łuczaka, stało się pretekstem do zaprezentowania twórczości graficznej 19-letniego wówczas artysty⁴⁶.

Pozostałe prezentacje ekslibrisów miały charakter krótkich notatek towarzyszących wklejonym grafikom. Przykładowo w numerze 7–9 zamieszczono dwa znaki autorstwa Ireny Nowakowskiej-Acedońskiej, a opis jednego z nich brzmiał: „Ryc. 18 dla dra Jana Serwina z Dąbrowy Górniczej, notariusza, który oprócz dzieł dotyczących swego zawodu posiada literaturę archeologiczną. Przedmiotem jego zainteresowania jest archeologia śródziemnomorska, a szczególnie mykeńska i hel[!]eńska. Ekslibris ten przedstawia starogreckiego wojownika – Jazona ze złotym runem na ramieniu na tle wazy greckiej typu »Stamnos«⁴⁷. Z kolei w numerze 24, ostatnim, najliczniejszym pod względem załączonych grafik (15), opis ryciny 58 zawierał następujące informacje: „Exlibris W. Ordyńskiej wykonany przez Helenę Konopacką, artystkę-malarkę starszego pokolenia, która od dwóch lat t.j. od daty wstąpienia do Kat. Koła M.E. uprawia tą [!] dziedzinę grafiki małej formy. Dotychczas wykonała ok. 15 exlibrisów w linorycie przeważnie »blanche sur noir«⁴⁸. Prezentowany exlibris pełen nastroju przedstawia chochoła i obnażone drzewo na przedwiośniu. (Dar H. Konopackiej dla biuletynu)⁴⁹”.

Kilka numerów „Exlibrisu Śląskiego” miało charakter monotematyczny – zostały poświęcone niemalże w całości konkretnemu twórcy ekslibrisów. I tak w numerze 10 z 1964 r. zaprezentowane zostały tylko dwa księgoznaki – stworzone przez Irenę Nowakowską-Acedońską (dla Biblioteki Miejskiej w Gliwicach i Pauliny Chrzastowskiej). Numer kolejny to biogram i wspomnienie o Stanisławie Aulichu, kolekcjonerze ekslibrisów, zmarłym 22 października 1964 r. Następne dwie części (nr 12 z 1964 r. i 1–3 /13–15/ z 1965 r.) wypełniła Mękicka niemalże zupełnie nawiązaniem do poruszonych już tematów – twórczości Zygmunta Acedońskiego (nr 3, s. 11), którego dokonania to także spora część numeru ostatniego, a w numerach 13–15 przedstawia kolejne prace Nowakowskiej-Acedońskiej. Twórczość Edwarda Grabowskiego stała się tematem głównym numerów 16–17 i 19–21.

W numerze 13–15 redaktorka ogłosiła wśród prenumeratorów i kolekcjonerów ankietę zatytułowaną *Dlaczego zbieram exlibrisy*⁵⁰, informując jednocześnie, że najciekawsze odpowiedzi zostaną wydrukowane w biuletynie⁵¹. W następnych ukazały

⁴⁶ „Exlibris Śląski” 1965, nr 7–9 (19–21), z lipca–września, s. 63–65.

⁴⁷ „Exlibris Śląski” 1964, nr 7–9, z lipca–sierpnia, s. 30–31.

⁴⁸ *Blanche sur noir* – fr. biały na czarnym.

⁴⁹ „Exlibris Śląski” 1964, nr 12 (24), z grudnia, s. 82.

⁵⁰ Nie był to jednak pomysł nowy. W numerze 7 „Silva Rerum” z 1939 r. (s. 181) znajduje się informacja, że Zygmunt Klemensiewicz, ówczesny przewodniczący Koła Exlibrisistów w Krakowie, wydał ankietę pod tym samym tytułem. Niestety i wtedy, jak poinformowała Mękicka, odzew był niewielki – odpowiedział Tadeusz Przytkowski oraz dwóch czy trzech zbieraczy. („Exlibris Śląski” 1965, nr 6 [18], z czerwca, s. 52).

⁵¹ „Exlibris Śląski” 1965, nr 1–3 (13–15), ze stycznia–marca 1965, s. 45.

się trzy wypowiedzi – Janusza Szymańskiego (nr 18)⁵², Seweryna Knapę (nr 19–21)⁵³ oraz Tadeusza Jabłońskiego (nr 23)⁵⁴. Pierwszy z respondentów w bardzo obszernej odpowiedzi (11 stron maszynopisu) przedstawił nie tylko genezę swojej bardzo bogatej kolekcji księgoznaków, lecz także jej układ (według autorów, w czterech działach – ekslibris polskich grafików XX w., ekslibris nieznanymi twórcami, ekslibrisy wykonane dla Polaków przez grafików obcych, ekslibrisy stare, i sposób ich opracowania – nazwisko i imię autora, nazwisko i imię właściciela, rok wykonania, technika, wymiary). Krótka wypowiedź Seweryna Knapęgo na temat zbierania ekslibrisów zamieszczona została w kolejnym numerze „Exlibrisu Śląskiego”. Autor wprawdzie zgromadził ekslibrisy od niedawna (1956 r.), lecz już, jak napisał: „W tych małych karteczkach znalazłem wiele przyjemności i dały mi one wiele wzruszeń i emocji”⁵⁵. Ostatni głos nawiązujący do ankiety, kilkudzaniowa odpowiedź Tadeusza Jabłońskiego, wskazywała na społeczne oddziaływanie ekslibrisów: „Kontakty z wykonawcami exlibrisów oraz ze zbieraczami dają mi dużo radości i zadowolenia, dają pewne odprężenie od codziennych trosk i kłopotów”⁵⁶.

Biuletyn, mający też pełnić funkcję informacyjną dla miłośników ekslibrisu, w większości numerów zawierał notatki dotyczące wystaw, wydarzeń i wydawnictw tematycznych. Na jego łamach poinformowano o 14 wystawach⁵⁷ – zakończonych, trwających i planowanych, oraz 18 publikacjach⁵⁸ (katalogach wystaw, drukach okolicznościowych i artykułach w prasie), w przypadku tych drugich dane wydawnicze były jednak zazwyczaj niepełne⁵⁹.

W wielu numerach Mękicka zamieszczała krótkie sprawozdanie z działalności KME (3, 6, 12, 13–15, 18, 19–21, 24). Zgodnie z założeniami jego członkowie spotykali się niemalże co miesiąc, aby słuchać i rozmawiać o ekslibrisie. Każde ze spotkań połączone było z prezentowaniem własnych zbiorów.

⁵² J. Szymański, „Exlibris Śląski” 1964, nr 6 (18), z czerwca, s. 53–57.

⁵³ S. Knapę, *Dlaczego zbieram exlibrisy*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 7–9 (19–21), z lipca–września, s. 65–66.

⁵⁴ T. Jabłoński, *Dlaczego zbieram exlibrisy?*, „Exlibris Śląski” 1965, nr 11 (23), z listopada, s. 74.

⁵⁵ S. Knapę, *Dlaczego zbieram*, s. 65–66.

⁵⁶ T. Jabłoński, *Dlaczego zbieram*, s. 74.

⁵⁷ M.in. „Ekslibris medyczny z kolekcji dr. Stanisława Szpilczyńskiego” (Wrocław, Muzeum Historyczne), „Wystawa exlibrisów z kolekcji Janusza Szymańskiego” zorganizowana przez Radę Uczelnianą Zrzeszenia Studentów Uniwersytetu Warszawskiego (Warszawa, marzec 1964 r.), „I Wystawa Polskiego Exlibrisu Wojskowego” (Warszawa, Muzeum Wojska Polskiego, 8–31 maja 1965 r.), „II Biennale Exlibrisu Współczesnego” (Malbork, Muzeum Zamkowe, czerwiec–lipiec 1965 r.).

⁵⁸ M.in. *Katalog Wystawy Exlibrisów Archeologów, Numizmatyków i Filatelistów*, oprac. J. Męicka (nakład 100 egz., cena 100 zł), broszurka *X Congrès International de l'Exlibris Cracovie Jędrzejów Kielce 1964*, oprac. T. Przytkowski, *Teka Wojciecha Barylskiego*, przyg. Warszawskie Koło Miłośników Exlibrisu.

⁵⁹ Np. *Czasopismo wybrzeża „Litera” (...) zamieszcza notatki w stałej rubryce p.t. „Twój Ex libris”* („Exlibris Śląski” 1964, nr 7–9 (19–21), z lipca–września, s. 51).

W pierwszym kwartale, poza zebraniem wyborczym, odbyły się jeszcze dwa spotkania⁶⁰. W lutym Mękicka przedstawiła historię ekslibrisu do połowy XIX w., w marcu, kontynuując, Marian Wojciechowski omówił jego dzieje od połowy XIX w. do 1910 r. W kolejnym ogłoszono trzy wykłady: Julia Mękicka – *Exlibrisy artysty-grafika Rudolfa Mękickiego* (kwiecień), Karol Wierzoń – *Twórczość exlibrisowa dzieci ze wsi Bierunia Nowego pow. Tychy* (maj), Marian Wojciechowski – *Technika kolekcjonowania exlibrisów* (czerwiec)⁶¹. Numer 7–9 zawierał obszernie sprawozdanie z X Międzynarodowego Kongresu Exlibrisu (10–13 września 1964 r.), zorganizowanego w ramach obchodów 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego⁶². Wydarzeniu towarzyszyło wydanie kilku druków okolicznościowych i tek ekslibrisów oraz bogaty program, m.in. wystawy ekslibrisów w Galerii „Krzysztofor”, supereklibrisów z biblioteki Zygmunta Augusta na Wawelu, starych opraw z supereklibrisami i najstarszych ekslibrisów w Muzeum Narodowym, ekslibrisów XVI–XVIII w. w Bibliotece Jagiellońskiej, znaków ze zbioru Muzeum Zamkowego w Malborku w Pałacu Sztuki oraz ekslibrisów z kolekcji Muzeum Przytkowskich w Jędrzejowie⁶³. Ponadto odbyły się liczne spotkania oficjalne (m.in. w krakowskim ratuszu, z prorektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Kazimierzem Wyką) i towarzyskie, w trakcie których twórcy i kolekcjonerzy prowadzili ożywione dyskusje, prezentując swoje dokonania i zbiory⁶⁴. Katowickie KME z tej okazji zorganizowało w Muzeum w Chorzowie „Wystawę exlibrisów archeologów, numizmatyków i filatelistów”.

Pierwszy rok ukazywania się biuletynu zamknął numer 12, a w nim sprawozdanie z działalności KME w ostatnim kwartale⁶⁵. Członkowie Koła spotkali się trzykrotnie, wysłuchując następujących prelekcji: (nie podano autora) – „»Order Białego Kruka« jako odznaczenie bibliofilskie” (październik), Julii Mękickiej – „Miniatury i exlibrisy Kajetana Wincentego Kielisińskiego” (listopad) oraz Celestyna Kwietnia – „Dzieje exlibrisu na Śląsku” (grudzień).

Kolejne podsumowanie aktywności KME przedstawiono w numerze 13–15⁶⁶, wymieniając nie tylko odczyty (styczeń, Julia Mękicka – „Superexlibrisy i artystyczne oprawy książek”; luty, Edward Grabowski – „Zbieracze i propagatorzy exlibrisu (Helmer Fogedgaard)”; marzec, Julia Mękicka – „Najnowsza grafika exlibrisowa”), lecz także wystawy (3–24 stycznia, Muzeum w Gliwicach – „Exlibris Polski”; 29 stycznia, Biblioteka Śląska w Katowicach – wystawa numizmatyczna oraz ekslibrisów archeologów i numizmatyków). Poinformowano także o zmianach w zarządzie

⁶⁰ *Kwartalne sprawozdanie z działalności Koła Miłośn. Exlibr. w Katowicach*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 3, z marca, s. 12.

⁶¹ *Sprawozdanie z działalności Koła M.E. w drugim kwartale*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 6, z czerwca, s. 27.

⁶² „Exlibris Śląski” 1964, nr 7–9, z lipca–września, s. 28–30.

⁶³ *Ibidem*, s. 29.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 30.

⁶⁵ *Sprawozdanie z działalności Koła M.E.*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 12, z grudnia, s. 39.

⁶⁶ *Sprawozdanie z działalności Koła Miłośników Exlibrisu w I kwartale 1965 r.*, „Exlibris Śląski” 1965, nr 1–3 (13–15), ze stycznia–marca, s. 44–45.

Koła – w związku z rezygnacją Mariana Wojciechowskiego z funkcji prezesa, przewodniczącą została Julia Mękicka, sekretarzem – Kazimierz Paško.

Numer 18, poza raportem z działań KME⁶⁷ (trzy odczyty: kwiecień – najnowsze ekslibrisy i publikacje ekslibrisowe; maj, Edward Grabowski – drzeworyt jako technika tworzenia ekslibrisów; czerwiec, Julia Mękicka – *Filigryny /znaki wodne/ prekursorami exlibrisu*), zawierał także obszerną informację na temat II Biennale Exlibrisu Współczesnego w Malborku⁶⁸. Biennale na stałe zagościło w kalendarzu twórców i miłośników ekslibrisów⁶⁹, a pierwsze spotkania organizowane z rozmachem wzbudzały i wzbudzają nadal podziw. Udział w drugim wzięli przedstawiciele z całego świata, m.in. z Austrii, Belgii, Francji, Japonii, Węgier, Włoch, a także liczni artyści polscy, m.in. Czesław Borowczyk, Andrzej Bortowski, Zbigniew Dolatowski, Antoni Gołębiak, Wojciech Jakubowski (komisarz wystawy), Jerzy Jarnuszkiewicz, Jan Kruszyński, Adam Młodzianowski, Konstanty M. Sopoćko, Stanisław Szymański, Bronisław Tomecki i Krystyna Wróblewska. Wydarzeniu towarzyszyło wydanie katalogu w nakładzie 1000 egzemplarzy⁷⁰.

Trzeci kwartał działalności KME w Katowicach z powodu przerwy wakacyjnej to tylko jedno spotkanie z prelekcją, którą wygłosiła redaktorka „Exlibrisu Śląskiego” – *Exlibrisy nie-exlibrisy* (wrzesień)⁷¹. Z kolei numer 11 (23) zawierał relację Julii Mękickiej z udziału w obchodach 5-lecia istnienia KME w Warszawie⁷². Na uroczystym zebraniu 10 listopada 1965 r. prezes Stefan Kotarski przedstawił sprawozdanie z działalności Koła w latach 1960–1965, informując o zrealizowanych wystawach, odbytych spotkaniach (50), wydanych publikacjach (7) i podjętych inicjatywach. Po opisie pobytu na jubileuszu Mękicka zamieściła życzenia pomyślności dla zaprzyjaźnionego Koła.

Sprawozdanie z IV kwartału 1965 r.⁷³ to jednocześnie ostatnie opublikowane z działalności KME, ponieważ numer 12 (24) „Exlibrisu Śląskiego” kończy ukazanie się tej publikacji. W tym okresie sprawozdawczym członkowie Koła spotkali się trzykrotnie, wysłuchując następujących referatów: Julii Mękickiej – *Exlibris polski w okresie okupacji* (14 października), *Sygnety polskich drukarzy od XVI do XVII wieku* (18 listopada), Krystyny Mękickiej – *Najnowsza grafika exlibrisowa: Wojciech Łuczak* (16 grudnia).

⁶⁷ *Sprawozdanie z działalności Koła M.E. w drugim kwartale b.r.*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 6 (18), z czerwca, s. 58.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 58–60. Przedruk relacji: W. Egiersdorff, *Wystawa exlibrisów w Muzeum Zamkowym w Malborku*, „Dziennik Bałtycki” 1965, nr 139 (6514), z 13 czerwca, s. 5. W wersji podstawowej relacja została zilustrowana dwoma ekslibrisami.

⁶⁹ W 2013 r. odbyło się XXIV spotkanie.

⁷⁰ *II Biennale Exlibrisu Współczesnego: katalog*, oprac. B. Jakubowska, Malbork 1965.

⁷¹ *Sprawozdanie z działalności Koła M.E. w III kwart.*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 7–9 (19–21), z lipca–września, s. 65.

⁷² *5-lecie warszawskiego Koła Miłośników Exlibrisu*, „Exlibris Śląski” 1965, nr 11 (23), z listopada, s. 71–73.

⁷³ *Sprawozdanie z działalności Kat. Koła M.E. w IV kwartale 1965 r.*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 12 (24), z grudnia, s. 83.

Liczba członków KME stale się powiększała. W większości numerów (poza 10, 12, 19–21, 22 i 23) wymienieni byli nowo przybyli miłośnicy ekslibrisu. W dniu powołania Koła było to 15 osób (informacje w formie: tytuł, imię, nazwisko, adres), w kolejnych częściach biuletynu pojawiały się nowe nazwiska. We wszystkich numerach łącznie wymienionych zostało 47 członków. Najliczniej reprezentowane były Katowice (14), Gliwice (8) oraz Zabrze (6)⁷⁴. Dwukrotnie pojawiła się także wiadomość o śmierci uczestników działań KME – *Z żałobnej karty* (nr 11 – Stanisław Aulich, nr 13–15 – Jan Serwin).

Ostatnią grupą treści zamieszczanych na łamach „Exlibrisu Śląskiego” były prośby o nadsyłanie ekslibrisów na planowane ekspozycje (np. w numerze 1 na planowaną przez Koło w Katowicach „Wystawę Polskiego Exlibrisu Numizmatycznego i Filatelistycznego”) i do redakcji biuletynu (np. w numerze 2), oraz informacje o poszukiwaniach ekslibrisów i książek (np. w numerze 2 – „Poszukuję exlibrisu Dawida i Marty Katzów z Hamburga, wykonanego w cynkotypii w 1924 r. według projektu Rudolfa Mękickiego – w drodze wymiany na inny znak biblioteczny tego artysty lub według umowy”⁷⁵). W numerze 3 zacytowano także krótki list gratulacyjny z okazji utworzenia KME w Katowicach od KME w Warszawie, podpisany przez Stefana Kotarskiego (prezesa) i Jana Władysława Chojnę (sekretarza)⁷⁶. Z kolei numer 18 zawierał wykaz skrótów technik graficznych, z podziałem na druk wklęsły, druk wypukły i reprodukcje fotograficzne, wraz z objaśnieniem i terminem obcojęzycznym, np. C2 – miedzioryt (Kupferstich), X4 – ołowioryt (Bleistich), P9 – wycinanka (Scherenschnitt)⁷⁷.

Analizując zawartość „Exlibrisu Śląskiego”, nietrudno zauważyć, że był to biuletyn tworzony z pasją niemalże w całości przez jedną osobę – Julię Mękicką. Za-

⁷⁴ Byli to kolejno (wg numerów): 1 – Irena Acedońska (Gliwice), Zygmunt Acedoński (Gliwice), Jacek Doliński (Zabrze), Antoni Dubik (Zabrze), Jerzy Fusiecki (Zabrze), Edward Grabowski (Bielsko-Biała), Czesław Haszkiewicz (Będzin), Helena Konopaćka (Zabrze), Felicja Kubicha (Opole), Julia Męicka (Gliwice), Stanisław Męicki (Gliwice), Kazimierz Moździerz (Bytom), Bartłomiej Szyndler (Będzin), Karol Wierzoń (Bieruń Nowy), Bogusław Witkowski (Będzin), Marian Wojciechowski (Zabrze); 2 – Kasper Wojnicki (Bojkowo), Grażyna Budzeń (Opole); 3 – Stanisław Bocianowski (Dąbrowa Górnicza), Roman Chrzastowski (Katowice), Janusz Modrzyński (Chorzów), Jan Serwin (Dąbrowa Górnicza); 4 – Maria Lipowicz (Gliwice), Włodzimierz Goriszowski (Chorzów), Michał Bohosiewicz (Gliwice), Tadeusz Solski (Wrocław); 5 – Leszek Wiktor Dziulikowski (Wrocław), Helena Karpińska (Cieszyn), Aleksander Kawalec (Zabrze), Stanisław Aulich (Jelenia Góra); 6 – Celestyn Kwiecień (Katowice), Łucja Butlerowa (Katowice); 7 – Antoni Brosz (Kraków), Franciszek Maurer (Gliwice); 11 – Zofia Aulichowa (Jelenia Góra); 13–15 – Krystyna Męicka (Gliwice), Edward Grabowski (ponownie – wymieniony również w numerze 1), Kazimierz Paško (Bytom); 16–17 – Marian Szary (Katowice), Piotr Ślusarczyk (Katowice), Włodzimierz Goriszowski (ponownie z adnotacją o zmianie adresu na Chorzów – wymieniony również w numerze 4); 18 – Paweł Bruski (Katowice), Stanisław Czyłok (Katowice), Stanisław Grochowski (Gliwice), Bożena Petecka (Katowice), Józef Wanag (Katowice); 24 – Jerzy Kozubowski (Katowice), Kazimierz Jakubowski (Katowice), Tyrsus Wenhryniewicz (Kraków).

⁷⁵ „Exlibris Śląski” 1964, nr 2, z lutego, s. 7.

⁷⁶ „Exlibris Śląski” 1964, nr 3, z marca, s. 12.

⁷⁷ *Symbolle objaśniające techniki graficzne na exlibrisach*, „Exlibris Śląski” 1964, nr 6 (18), z czerwca, s. 61.

kładając 16 stycznia 1964 r. Koło Miłośników Exlibrisu przy Oddziale Katowickim Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, podjęła się także trudu redagowania i wydawania własnym nakładem czasopisma, mającego być miejscem wymiany informacji, jak zaznaczyła we wstępie do numeru 1, przede wszystkim o ekslibrisie śląskim. Czy udało się jej ten zamiar zrealizować? Wydała 24 numery, w tym aż 11 w formie zeszytów łączonych (7–9, 13–15, 16–17, 19–21). Ciągła numeracja kart i załączanych grafik oraz dołączony do numeru ostatniego indeks nazwisk i rzeczowy (wybiórczy) utworzyły z opublikowanych części zwartą całość, jednak przedwcześnie zakończoną. Powołując do życia biuletyn i przedstawiając w numerze 1 cele jego powstania i funkcjonowania, Mękicka nie określiła ram czasowych wydawania, mając zapewne nadzieję, że „Exlibris Śląski” na stałe wpisze się w potrzebę istnienia takiej platformy informacyjnej dla twórców i kolekcjonerów znaków książkowych. Tymczasem w numerze 4–5 (16–17) z 1965 r. poinformowała o tym, aby prenumeratorzy nie oprawiali jeszcze otrzymanych zeszytów, ponieważ „po trzech latach dołączy się kartę tytułową ze spisem rzeczy i indeksem”⁷⁸. Obiecana karta i indeks zostały dołączone, jednak już do numeru 12 (24), który okazał się być ostatnim w znanej formie. Zapowiedź redaktorki o wydawaniu od kolejnego roku półrocznika, „o ile nie pociągnie to za sobą wielkich kosztów”⁷⁹ nie została zrealizowana.

Mękicka wykazała się niezwykle aktywnością nie tylko jako redaktor biuletynu, lecz także jako współzałożycielka i członek KME w Katowicach, organizując w ciągu dwóch lat 16 spotkań, na których wygłosiła dziewięć odczytów. W „Exlibrisie Śląskim” była autorką prawie wszystkich tekstów, poza nielicznymi: odpowiedziami na ankietę, które nadesłali Janusz Szymański, Seweryn Knapę, Tadeusz Jabłoński, gratulacjami od warszawskiego KME z powodu założenia oddziału katowickiego czy przedrukiem relacji W. Egiersdorffa z „Dziennika Bałtyckiego”. Być może z racji tego – jednoosobowego niemalże zaangażowania w treść i kształt biuletynu, „Exlibris Śląski” zakończył funkcjonowanie już po 24 numerze, a i jego zawartość, aczkolwiek niezwykle cenna dla miłośników znaków książkowych, zawężona była do grona twórców i kolekcjonerów. Spośród 21 nazwisk grafików wielokrotnie na stronach czasopisma pojawiały się trzy – Acedoński, Nowakowska-Acedońska i Grabowski. Również objętość zeszytów wskazuje na pewne zmęczenie redaktorki. Zeszyty liczyły od dwóch kartek (nr 10), na których omówiono dwa wklejone ekslibrisy autorstwa Nowakowskiej-Acedońskiej, po 10 kartek⁸⁰ (nr 18), gdzie Mękicka zamieściła obszernie fragmenty z odpowiedzi Szymańskiego na ankietę, listę nowych członków koła (5 osób), sprawozdania kwartalne, kronikę (a w niej informacje o kilku wystawach i publikacjach) i w końcu wykaz technik graficznych wraz z obowiązującymi skrótami ich nazw i odpowiednikami w języku obcym. Również liczba zamieszczanych grafik była różna – od ich braku w numerze 1, poprzez trzy numery

⁷⁸ „Exlibris Śląski” 1965, nr 4–5 (16–17), z maja, s. 51.

⁷⁹ „Exlibris Śląski” 1965, nr 12 (24), z grudnia, s. 84.

⁸⁰ Średnia liczba kart w numerze wynosi 3,6.

z jedną wklejką (nr 11, 18, 22), po sześć ilustracji (nr 4, 13–15) i aż 15 ekslibrisów w części ostatniej, 24.

Z założeń pisma przedstawionych w numerze 1 najlepiej udało się zrealizować informacje o twórcach ekslibrisów i samych znakach – przedstawiono 21 autorów i opisano 60 grafik (np. ekslibrisy Zygmunta Acedońskiego dla Janiny i Tadeusza Kotarbińskich – nr 24, Ryszarda Krzywki dla Stanisława Aulicha – nr 11, Wojciecha Łuczaka dla Tadeusza Solskiego – nr 19–21). Nieco mniej miejsca poświęcono na informacje o bibliofilach i kolekcjonerach (np. Stanisław Aulich – nr 11, Marian Wojciechowski – nr 2, Julia Mękicka – nr 3). Z zapowiedzianych artykułów wybitnych zbieraczy ukazały się jedynie trzy, w tym jedna obszerna wypowiedź Janusza Szymańskiego (nr 18) i dwie skromne objętościowo Seweryna Knapęgo (nr 19–21) i Tadeusza Jabłońskiego (nr 23).

„Exlibris Śląski” wpisał się zatem w dzieje funkcjonowania prasy specjalistycznej jako pismo dla twórców i miłośników ekslibrisów. Redagowany i wydawany w zaledwie 50 egzemplarzach przez jedną osobę wypełnił, przynajmniej na jakiś czas (1964–1965), lukę i potrzebę istnienia tego rodzaju platformy informacyjnej dla wąskiego grona odbiorców. Dołączył też, niestety, do grona czasopism-efemeryd z kręgu czasopiśmiennictwa ekslibrisologicznego.

Streszczenie

„Exlibris Śląski. Biuletyn Koła Miłośników Exlibrisu” (1964–1965) jest jednym z kilku czasopism poświęconych ekslibrisowi, które przestawały się ukazywać po wydaniu niewielkiej liczby numerów. Artykuł przedstawia zawartość periodyku oraz proces powstawania pisma, którego koncepcję wymyśliła i realizowała niemal w całości Julia Mękicka. Wydając 24 numery, spełniła jednak założenia biuletynu – informowała o działalności Koła Miłośników Exlibrisu, wydarzeniach i wydawnictwach tematycznych, przedstawiała twórczość grafików tworzących ekslibrisy oraz sylwetki kolekcjonerów znaków książkowych.

“SILESIAN EXLIBRIS. THE BULLETIN OF THE CIRCLE OF EXLIBRIS LOVERS” (1964–1965) –
CONTRIBUTION TO THE RESEARCH ON THE PRESS OF THE EXLIBRIS PERIODICAL

Summary

“Silesian Exlibris. Bulletin of the Circle of Exlibris Lovers” (1964–1965) is one of a number of periodicals devoted to exlibris, which has ceased to come out after the publication of a few numbers. The article presents the contents of the periodical as well as the founding of the periodical, whose conception was almost entirely construed and executed by Julia Mękicka. By publishing 24 editions, she had fulfilled the bulletin premises of – disseminating information about the activities of the Circle of Exlibris Lovers, events and thematic publications, indicated the creativity of graphic designers producing exlibris as well as the book collectors profile.